

соглашения в гуманитарной области, включая предоставление гуманитарной помощи.

Суверенитет и международно-правовая дееспособность Ордена нашли свое закрепление в *Carte Constitutionale* от 24 июня 1961 г. и в *Code* от 1 ноября 1966 г., а также обозначены в официальном названии Ордена, существование которого возможно только при наличии целей, преследуемых им со времени своего основания. Однако существуют сомнения относительно суверенитета Мальтийского ордена как субъекта международного права. Прежде всего, это связано с ограниченными признаками суверенности, а именно территории и населения, а также возможности полноценно использовать права и выполнять свои обязанности по отношению к другим государствам. В данном случае признание приобретает конституционный или, точнее, квазиконституционный характер, т.е. придающий лишь видимость приобретения качества, которое признающий желает видеть у признаваемого субъекта. Поэтому о признании данного Ордена, субъекта международного права, можно говорить как о правовой фикции.

Кроме этого Мальтийский орден рассматривается как производный субъект международного права, а точнее, как государственноподобное образование. Также Орден можно отнести к особому политико-религиозному образованию, которое на основе международного акта и международного признания имеет относительно самостоятельный международно-правовой статус.

К.У. Янчук

БДЭУ (Мінск)

ПРАБЛЕМЫ ДЗЯРЖАЎНАГА СУВЕРЭНІТЭТУ Ў ПРАВАВОЙ ДУМЦЫ РЭЧЫ ПАСПАЛІТАЙ ПЕРЫЯДУ ПАЛІТЫЧНАГА КРЫЗІСУ ДРУГОЙ ПАЛОВЫ XVIII ст.

Ліквідацыя Рэчы Паспалітай стала эпахальнай з’явай у гісторыі ўсходнееўрапейскіх народаў. У навуцы існуюць нават спярэджэнні, што падзелы залажылі асновы суверэнiтэту сучаснай Беларусі. Таму прадстаўляецца важным разгледзець праблему дзяржаўнага суверэнiтэту ў прававой думцы Рэчы Паспалітай перыяду другой паловы XVIII ст.

У сярэдзіне XVIII ст. у Рэчы Паспалітай разгарнулася барацьба прыхільнікаў рэформаў дзяржаўнага ладу з рэакцыйнымі коламі каталіцкага духавенства і буйных феадалаў. Прагрэсіўныя дзеячы, якія выступалі за развіццё капіталістычных адносін, імкнуліся рэфармаваць феадальны дзяржаўны апарат. Рэакцыйныя колы жадалі захаваць у недатыкальнасці старыя феадальныя парадкі.

Канвакацыйны сойм 1764 г. прыняў пастановы, паводле якіх абмяжоўвалася ўжыванне вета па фінансавых справах, а дэпутаты вызваліліся ад абавязку прытрымлівацца інструкцый, атрыманых ад павятовых соймаў.

Сойм, які сабраўся у кастрычніку 1767 г., павінен быў абмеркаваць пытанні аб ураўнанні ў правах праслаўных і пратэстантаў з католікамі і не дапусціць правядзення рэформаў дзяржаўнага ладу, чаго патрабавалі ўрады Расіі і Прусіі. На Сойме 1768 г. быў прыняты закон пад назвай «Кардынальныя правы», які замацаваў непахіснасць свабоднага прымянення вета, захавання шляхецкіх прывілеяў і недапушчэнне рэформаў дзяржаўнага ладу.

У тым жа 1768 г. у горадзе Бары была абвешчана яшчэ адна канфедэрацыя, якая заклікала да барацьбы за адмену раўнапраўя каталікоў з праслаўнымі і захаванне ўсіх ранейшых правоў шляхты.

У сярэдзіне XVIII ст. глыбокі сацыяльна-палітычны крызіс Рэчы Паспалітай стаў відавочным для значнай часткі пануючага саслоўя. Пытанне аб неабходнасці рэформаў абмяркоўвалася ў шляхецкай публіцыстыцы. К прадстаўнікам ідэалогіі Асветніцтва гэтага перыяду можна аднесці К. Нарбута, А. Загурскага, Т. Астроўскага, Г. Каніскага, Т. Касцюшку, Я. Ясінскага.

З крытыкай магнацкай алігархіі і абгрунтаваннем неабходнасці палітычных рэформаў у Рэчы Паспалітай выступаў Казімір Нарбут. Ён папярэджваў, што магнацкае гандлярства можа прывесці краіну да краху. Каб гэтага пазбегуць, неабходна перадаваць трон па спадчыне. Такім чынам, К. Нарбут быў прыхільнікам цэнтралізаванай, асветнай, спадчынай манархіі.

Культурна-палітычным пунктам дзейнасці асветнікаў стаў Чатырохгадовы сойм (1788–1792) і прынятая на ім Канстытуцыя 3 мая 1791 г., якая стала кампрамісам радыкалаў і кансерватараў. Яна адмяняла выбарнасць караля, *liberum veto* і канфедэрацыі, выканаўчую ўладу перадавала каралю і радзе міністраў.

Спроба вывесці Рэч Паспалітую з палітычнага крызісу і захаваць яе дзяржаўнасць не мела поспеху. Лідэры паўстання 1794 г. першапачаткова выступалі за скасаванне манархіі і верхняй палаты сойма — сена-та; адхіленне ад улады вышэйшага духавенства; абвяшчэнне выбарчага права для кожнага падаткаплацельшчыка; скасаванне прыгоннага права і свабоды набыцця нерухомай маёмасці; абвяшчэнне свабоды і роўнасці для ўсіх грамадзян. Але ў ходзе паўстання вярнуліся да больш памяркоўных патрабаванняў, якія не выходзілі за межы Канстытуцыі 1791 г. Больш радыкальныя меры рэфармавання грамадства прапаноўваў глава «Найвышэйшай Літоўскай Рады» віленскі камендант палкоўнік Якуб Ясінскі. Ён крытыкаваў шляхецкія звычаі і крывадушнасць феадалаў, абуралася непаслядоўнасцю і палавіністасцю рэформаў у Рэчы Паспалітай, выступаў за Рэспубліканскі лад, адмен прыгону сялян, роўнасць грамадзян.

Такім чынам, палітычны лад Рэчы Паспалітай, неабмежаваныя шляхецкія вольнасці, рэлігійны фанатызм, падзенне нораваў шляхецкага саслоўя з'явіліся галоўнымі прычынамі страты дзяржаўнага суверэнітэту, якая прывяла да гібелі дзяржавы.

Е.А. Яскевич

Академия управления при Президенте Республики Беларусь (Минск)

ВЛИЯНИЕ РИМСКОГО ПРАВА НА ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

В условиях глобализации мирового развития актуализируется потребность в систематизированном знании права, в понимании сущности правовых институтов, а не в простом заучивании буквы закона, уже недостаточном при новых условиях. Такое систематизированное понимание права наиболее ярко проявляется в деятельности римских юристов. Так, понимание римского частного права как *ratio scripta* (писаный разум) предполагает, что оно включает в себя не действующие правовые нормы, а является системой принципов, понятий, категорий, юридических механизмов, методов, приемов, разработанных на основе практики правового регулирования общественных отношений.

В истории права мы не сможем обнаружить ни одной национальной правовой системы, которая развивалась бы только в соответствии с логикой своего внутреннего развития и при этом сохраняла бы свою полную историческую и национальную самобытность. Доктринальная сплоченность стран романо-германской правовой системы актуализирует и вспомогательную роль римского права.

В процессе своего формирования белорусское право испытало на себе благотворность влияния римского права, при этом сохранив особенности национальной правовой системы. Так, ст. 5 Гражданского кодекса Республики Беларусь прямо устанавливает применение гражданского законодательства по аналогии: «При невозможности использования аналогии закона в случаях, когда предусмотренные статьей 1 настоящего Кодекса отношения прямо не урегулированы актами законодательства или соглашением сторон, права и обязанности сторон определяются исходя из основных начал и смысла гражданского законодательства (аналогии права)». Законодатель, как представляется, установил, что в правоприменительной практике отношения сторон могут регулироваться с помощью правового опыта, правовой доктрины, в том числе он не исключает и доктрины зарубежных стран романо-германской правовой системы. Однако современная белорусская судебная практика, не обладая для этого необходимым теоретическим и справочным материалом, не смогла выработать устоявшуюся традицию для плодотворного применения данной нормы.